

Sant Francesc, entre la significació i el silenci

per Francesc Cutchet i Domènech

Possiblement, un dels motius pels quals la directora italiana de cinema Liliana Cavani escometé la realització de la pel·lícula "Francesco", fou la oportunitat del creixent moviment ecologista que, des de fa uns anys, s'escampa arreu del món. Mickey Rourke, el seu protagonista, és un actor popular, com popular va ser al seu temps el personatge al qual dona vida: Sant Francesc d'Assís. El cúmul de coincidències no és gratuït, però això és una altra història...

El present escrit és la crònica d'unes anècdotes i d'unes situacions que en el seu conjunt formen una particular història: la de la pintura que del sant d'Assís féu el polifacètic artista sabadellenc Ricard Calvo i Duran per al Museu General de l'Orde dels Caputxins de Roma.

Ricard Calvo: "Sant Francesc", 1983 (Detall). Oli sobre tela damunt fusta. Residència Assís, St. Quirze del Vallès.

Pàg. següent, a l'esquerra: R. Calvo davant del seu "Reverend Martin L. King", juny del 1968. Oli s/tela. Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, 1ª mostra "Grapa Grup".

ANTECEDENTS

Inel·ludiblement, la història ens demostra com la concreció d'un fet ve determinada per uns precedents que van posant les bases que les circumstàncies ordenaran fins arribar a la determinació puntual: el fet en si.

Cronològicament, és la pròpia vida de Sant Francesc (1181-1226) allò que determina la posterior concatenació d'esdeveniments; una vida reiteradament novel·lada, pintada, filmada... El pobrissó d'Assís ha estat, a través dels temps, punt de referència artística des de diferents enunciats i diferents interpretacions, però amb la convicció que l'aventura personal i col·lectiva d'aquest home no tenia rebuig històric per als creients ni àdhuc per als no creients.

A les acaballes dels anys seixanta, Ricard Calvo, coincidint amb els moviments socials que succeïren, inicià un projecte, entre d'altres, per tal d'intentar humanitzar i fer més propera a les circumstàncies una branca de la pintura com és la religiosa. Fruit d'això anà sorgint una obra que paradoxalment s'inspirava en aquest sant, amb la particularitat que hom havia d'intuir el concepte puix que únicament estava representat l'hàbit, despullat de tota fisonomia. Pot semblar una contradicció el fet de voler humanitzar una pintura i desproveir-la precisament de l'element humà, però recordant les circumstàncies que modificaren en aquell temps les relacions socials, i més concretament l'art, no resulta cap enigma, ans al contrari, la no concreció de la figura tenia un marcat component conceptual. La història de Sant Francesc, la seva voluntat d'igualtat entre tots els éssers (a tot li anomenava germà/germana), unificaven en aquell rostre sense faccions a totes les criatures, a totes les coses; era, en definitiva, un criteri d'universalitat. Avui dia, aquell quadre es conserva a la col·lecció Atalaya de Barcelona.

Catorze anys després Ricard Calvo coneix la Residència Assís, de Sant Quirze del Vallès, i conseqüentment el pare Lleó E. Vandellós, el qual en saber la fa-

ceta artística d'en Calvo, li encarrega de bones a primeres una imatge del sant per a presidir la institució que administra. En Calvo, sobtat per aquesta inesperada comanda que prové d'un home al qual acaba de conèixer, el convida, abans de continuar qualsevol altre conversa sobre el tema, a visitar el seu estudi. Després d'algunes entrevistes a l'obrador de l'artista, finalment accepta l'encàrrec, motivat entre altres raons pel retrobament d'aquell humanisme que trencava amb el melós art religiós i que va concretar-se amb la pintura de Sant Francesc executada l'any 1968. La inauguració d'aquesta nova obra es produeix a Sant Quirze l'any 1983, coincidint amb la celebració del sant que es fa habitualment el mes d'octubre.

Passa el temps i l'any 1989 el pare general de l'Orde Caputxina, fra Flavio Roberto Carraro, visita la residència del nostre veí municipi. El pare Vandellós li mostra les instal·lacions com qui ensenya la casa a un convidat, però sense entrar en massa detalls puix que hi ha molt a veure i el temps passa depressa. De sobte el pare Vandellós es troba sol en un passadís "parlant a les parets"; el pare general i els seus acompanyants han desaparegut. -Però si fa un moment em seguien!- pensa. Reula sobre els seus passos fins que els troba, abstrerts, mirant el quadre que l'any 1983 pintà en Calvo per a la residència.

R. Calvo: "Sant Francesc", 1968. (Dibuix preparatori). Tècnica mixta/s/paper. Col·lecció particular.

A sota: L'Honorable Conseller Dr. Josep Laporte, R. Calvo i el P. Lleó E. Vandellós, Caputxí, davant del "Sant Francesc", octubre del 1983. Residència Assís.

Genni di Pepo, Cimabue: "Sant Francesc", S. XIII (Mural. Fresc. Basílica de Sant Francesc, Assisi. Església inferior).

A la dreta: R. Calvo: "Sant Francesc", 1982 (Estudi i esbossos preliminars). Llapis de color/grafit/tinta sobre paper. Col·lecció de l'artista

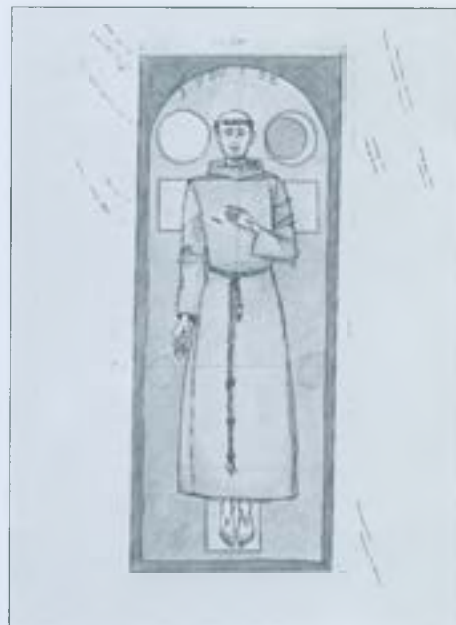
Un murmuri acompanya el so de les petjades del pare Vandellós, -"bello, bello" van dient els caputxins italians- i, amb la mateixa resolució que anys enrera emprà el pare Vandellós, el general de l'Orde diu que està tan entusiasmat que vol un quadre igual per al Museu General de l'Orde dels Caputxins de Roma. (No teníem coneixement que aquests impulsos estiguin estipulats en les Regles franciscanes, però mostra hi ha que són d'ús habitual per part dels frares d'aquesta Orde). I ja tenim un nou encàrrec per a Ricard Calvo; un altre Sant Francesc, igual, idèntic. Cal dir, però, que aquesta igualtat variarà en els dies que seguiren a la visita del general de l'Orde puix que, al principi, aquest seguia dia a dia el procés, en contacte telefònic amb el pare Vandellós. En una de les trucades, fra Carraro digué que en comptes de pintar-hi un fons impersonal, camps de conreu i boscos que podien pertànyer a qualsevol indret, volia que el quadre que havia d'anar a Roma tingués representades la Residència d'Assís de Sant Quirze i les terres del Vallès. (Tampoc teníem coneixement que aquest religiós venecià hagués llegit mai Pere Quart: "Com el Vallès no hi ha res...").

L'OBRA, LES OBRES

La vida de Sant Francesc és un cúmul de contradiccions. Des de petit fou un mal estudiant de pèssima escriptura. Tant és així que quan havia de signar ho feia amb una creu, sense cap ànim místic. La possibilitat d'estudiar li venia donada per l'estabilitat econòmica i social dels seus pares, comerciants, en un període crític per a l'església, fruit de lluites polítiques i herètiques en les quals el Papa era el principal protagonista i àdhuc instigador.

L'encara Francesco de Bernardone va lluitar a la guerra contra Perusa, fou fet presoner (1204) i quan obtingué la llibertat tornà a agafar les armes... Potser eren les virtuts del temps que corria, però el fet és que el seu pare el desheretà, segurament per no atendre els negocis familiars. Fóu en aquesta època quan madurà en ell la vocació religiosa. Amb el temps tornà al seu progenitor tot el que conservava, canvià els vestits per un sac (1207), i es dedicà a partir d'aquell moment a predicar la pau, la igualtat entre els homes, l'allunyament de la riquesa, etc... Uns canvis molt sobtats en la vida d'aquest home, un rebel del segle XIII, com anuncia el film de la Cavani.

A través dels temps, pintures evocant la vida de Sant Francesc se n'han fet moltes, però hom tendeix a reconèixer a Giotto com el seu principal biògraf plàstic. Per fer un paral·lelisme amb les pintures de Ricard Calvo, hem triat Giotto i Cimabue; aquest últim, quasi contemporani del sant i "descobridor" de Giotto mentre aquest

dibuixaba en una pedra les ovelles del seu ramat. A Cimabue (el nom verdader del qual era Cenni di Pepo, 1240-1302) se li deu la superació de la tradició bizantina dins de l'art italià i, en conseqüència, el naixement d'un nou llenguatge expressiu. Entre les poques obres que n'han arribat documentades als nostres dies, tenim un Sant Francesc (mural) que es conserva a l'església inferior de la basílica que el sant té erigida a Assís. Sense conèixer aquesta pintura, els primers esborranys de l'obra que féu en Calvo després de documentar-se tenien una tangible semblança, en les faccions, amb la de Cimabue. Aquest fet encoratjà en Calvo, puix que la imatge que ell havia deduït tenia una gran coincidència amb la d'aquell pintor que, per la contemporaneïtat, podia tenir més fresques les referències morfològiques del sant. Igual que Cimabue, ell havia pintat el pobrissó d'Assís amb unes faccions que denotaven una intensitat tan expressiva com dramàtica. Els dos donaven un mateix sentit al volum i a l'espai circumdant, els quals, units a l'interès humà, feien una aproximació a la persona més amb la raó que amb l'esperit. Contràriament, Giotto fou conscient que la seva obra sobre Sant Francesc havia de tenir una utilitat, una funcionalitat: decorar la basílica. Aquesta

tasca de Giotto (Ambrogio = diminutiu d'Ambrogio, 1267-1337) li ha fet ostentar el privilegi de ser el creador de la corrent gòtica de la pintura. Cimabue representa el trencament amb l'art bizantí i el seu alumne i seguidor, Giotto, l'iniciador com a corrent reconeguda d'un moviment que havia de perdurar, un canvi general del llenguatge figuratiu, obra en gran part d'artistes anònims.

De qualsevol manera nosaltres, apriorísticament, potser per raons romàntiques, ens quedem amb l'obra de Cimabue pel seu aspecte terrenal, molt més humà que no pas Giotto. El Sant Francesc de Cimabue, igual com passa amb el de Ricard Calvo, ens presenta un home "in extenso", més proper a una existència problemàtica i de privacions que no pas la idealització que d'ell en fa Giotto.

L'ambient de l'obra de Calvo tendeix a unificar els diferents espais, el terrenal, l'humà, l'espacial i l'espiritual, seguint uns criteris que ha conreat abastament, com són la intel·ligent concreció dels efectes de delicadesa cromàtica. La seva és una obra plasticista on es combinen la lluita diària amb l'esperança espiritual, sense ser, ni de bon tros, el que hom entén com una pintura religiosa "strictu sensu". Ricard Calvo utilitza tots els elements que la tèc-

nica li posa al seu abast i la seva indubtable qualitat com a dibuixant i pintor per obtenir allò que busca: una obra que aglutini la història amb l'humanisme, el mite i la realitat.

La pintura del nostre conciutadà és meticulosa; per això és de destacar el detallisme sobre el qual se sustenta la peça. Cal observar les obres d'aquest artista per assimilar detall a detall aquesta figuració no realista o aquest realisme no figuratiu que ha pres cos des de la idea.

El Museu de Roma on definitivament ha quedat instal·lada aquesta obra, conserva molts tesoros artístics. Li fan companyia peces de Zurbaran, Lucca Giordano, Van Dyck i Efreim de Kcynia, per citar alguns dels pintors representats.

Cadascú ha de valorar per si mateix la importància que té el que a Ricard Calvo se li hagi demanat la seva contribució per engrandir la col·lecció dels franciscans, però el fet indubtable és que dels seus pinzells ha sortit una obra digna, sense pretensions, colateral a la història que amb el temps ha fet que aquesta orde religiosa no hipotequés el seu futur a un passat més o menys gloriós. L'afany del dia a dia, de les circumstàncies actuals i l'assimilació dels esdeveniments, semblen donar-los, per ara, un elevada dosi de raó.

SAN LORENZO DA BRINDISI

El *Museo Francescano*, de Roma, conserva tesoros valuosíssims en matèria de còdexs miniats, icones bizantins i grecs, imatgeria, incunables, laques, majòliques, manuscrits, orfebreria religiosa, porcellanes, talla, tapís i vitrall, essent remarcable, d'entre totes les seves col·leccions, l'importantíssim fons del gabinet i arxiu d'estampes del Renaixement i del Barroc, que entre dibuixos, planxes originals i gravats calcogràfics, compta cap al voltant de disset mil peces.

Acull a les seves sales una extraordinària col·lecció de pintura gòtica, primitiva, renaixentista i barroca de les escoles italiana, alemanya, espanyola, flamenca i francesa, que com-

pren obres dels seus mestres més celebrats. S'hi troben també representades, en menor grau, d'altres èpoques i tendències de l'art universal; simbolisme, preraphaelisme, impressionisme i, especialment, expressionisme.

Fundat fa cent anys i situat des de fa uns vint-i-cinc a les modernes instal·lacions d'Aurelio, extramurs de la Ciutat Eterna, a tocar del Grande Raccordo Anulare, el museu de l'*Istituto Storico dei Cappuccini* està equipat amb actualitzats sistemes de seguretat, catalogació i conservació, a la cura d'experts museòlegs sota la direcció del P. Zervus Gieben.